

Kes on väikevaalad?

Vaalad, delfiinid ja pringlid kuuluvad vaalaliste (lad. Cetacea) bioloogilisse seltsi. Tegemist on vees elavate imetajatega, kes elavad põhiliselt meres. Vaalalised veedavad vees kogu elu.

Tänapäeval eristatakse kahte vaalaliste põhitüüpi. Kiusvaalaliste (lad. Mysticeti) alamseltsi liikidel ei ole hambaid, vaid ülalõualuu küljes ripuvad harjasteks lõhenenud alaservaga sarvplaadid, mille abil nad veest toitu filtreerivad. Nad on tavaliselt väga suured. Nende hulka kuulub ka sinivaal, kes on suurim kunagi Maal elanud loom. Seevastu enamik hammasvaalade (lad. Odontoceti) alamseltsi kuuluvaid liike on oluliselt väiksemad ning seetõttu nimetatakse neid väikevaaladeks. Nad toituvad põhiliselt kaladest ja kalmaaridest.

vöötdelfiin
(*Stenella coeruleoalba*)

Kus väikevaalad elavad?

Väikevaalu leidub pea kõigis ookeanides nagu ka mõnedes jõgedes. Ka Põhjameres, Kirde-Atlandil ja Iiri meres esineb mitmeid liike. Ainus Läänemeres kodune väikevaal on pringel. ASCOBANS kaitseb hammasvaalade kõiki liike, alamliike ja populatsioone lepingualuses piirkonnas, v.a. kašelott (*Physeter macrocephalus*). Lepingualuses piirkonnas on kõige levinumad liigid:

- (harilik) pringel (*Phocoena phocoena*)
- silmikdelfiin (*Tursiops truncatus*)
- (harilik) delfiin (*Delphinus delphis*)
- valgekoondelfiin (*Lagenorhynchus albirostris*)
- valgekülgdelfiin (*Lagenorhynchus acutus*)
- vöötdelfiin (*Stenella coeruleoalba*)
- halldelfiin (*Grampus griseus*)
- möökdelfiin (*Orcinus orca*)
- tavagrinda (*Globicephala melas*)
- laupvaal (*Hyperoodon ampullatus*)
- ja teised nokisvaalalised (*Ziphiidae*).

(harilik) delfiin
(*Delphinus delphis*)

Väikevaalad hädas!

Enamus vaala- ja delfiiniliike on väga liikuvad ja jälitavad oma saaki kaugele vahemaade taha või rändavad regulaarselt paljunemis- ja toitumisalade vahel. Seejuures ähvardavad neid ASCOBANS'i piirkonnas paljud ohud. **Kaaspüüki** - juhuslikku kalavõrkudesse takerdumist - loetakse suurimaks ohuks. Igal aastal upub tuhandeid väikevaalu, kuna nad jäävad kinni kalavõrkudesse ega saa tõusta veepinnale hingama. Ka **meresaaste** on tõsine probleem, mis nõuab rahvusvaheliselt koordineeritud lähenemist. Mürkained, nagu nt. raskemetallid ja raskelt lagunduvad orgaanilised ühendid (nt PCB-d), satuvad toiduahelasse ja ladestuvad mereimetajate kehakudedesse, millel on tõsised tervsilikud tagajärjed. Laevaliiklus, tööstuslik tegevus (nt tampetööd ja seismilised uurimistööd), plahvatused ja mereväe sonarid, tekitavad **veevalust müra**. See müra võib põhjustada käitumismuutusi, kehalisi kahjustusi ning

(harilik) pringel
(*Phocoena phocoena*)

nähtusi pringlitest Saksamaa, Poola ja Rootsi läänemere rannikul. Enim ohustab pringleid põhjavõrkudega püük, mis ainuüksi Põhjameres igal aastal kaaspüügina tuhandeid loomi hävitab.

Harilik delfiin (*Delphinus delphis*) on Euroopa Atlandis laialt levinud. Eelkõige Keldi meres ja Biskaia lahes surevad paljud loomad kaaspüügi tagajärjel rahvusvaheliste kalalaevastike traal- ja triivvõrkudes. Tuntud silmikdelfiin (*Tursiops truncatus*) elab väga sageli ranniku läheduses, kus teda mitmed inimtegevusest tulenevad ohud

isegi surma. Üha kasvav laevaliiklus põhjustab tihti **kollisoone** laevade ja vaalade vahel, mis on veelgi ülekaalukamalt muret tekitav.

Olenevalt piirkonnast ja konkreetsest liigist on nende ohtude ulatus ja tagajärjed erinevad. Dramaatiliseks näiteks on pringlite arvu langus Taani väinades ja Läänemere keskosas. Alates 1930. aastatest ei toimu ainult tugev populatsiooni arvukuse langus, vaid ka taandumine seni suurtest leviala piirkondadest. Tänapäeval leidub pringleid vaid nende varasema leviala kõige läänepoolsemas osas – Kattegatis ning Taani väinades. Väga harva esineb

ähvardavad, nt. meresaaste, kaaspüük ja veevalune müra.

Kuidas kogu inimtegevus mereimetajatele mõjub, on raske öelda. Kindel on see, et kõigele lisaks kannatavad nad suure toidupuuduse all, mis on tingitud kalade ülepüügist, elupaikade hävimisest ja kliimamuutusest, millel kõigel on vaalade, delfiinide ja pringlite jaoks tõsised tagajärjed.

möökdelfiin
(*Orcinus orca*)

ASCOBANS

ASCOBANS – meie kaitseme Euroopa väikesi vaalalisi ja delfiine

Mis on ASCOBANS?

ASCOBANS on tuletatud ingliskeelsest nimetusest Agreement on the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic, North East Atlantic, Irish and North Seas, eesti keeles: Lääne- ja Põhjamerere, Kirde-Atlandi ja Iiri mere väikeste vaalaliste kaitse lepe. ASCOBANS loodi 1991. a. ÜRO rändeluvuvisiga loomade kaitse konventsiooni (Bonni konventsioon, UNEP/CMS) raames kui Lääne- ja Põhjamerere, Kirde-Atlandi ja Iiri mere väikeste vaalaliste kaitse lepe. Aastal 2008 agluses

laiendati lepingupiirkonna ala lääne suunas. Liitumine ASCOBANS'iga on avatud kõikidele piirkondlikele riikidele (s.t. iga riik, mis haldab ükskõik millist osa lepingus käsitletud liikide levialadest või kelle lipu all sõidavad laevad, mille tegevus leppealuses piirkonnas väikevaalu kahjustavalt mõjutavad) ning piirkondlikele majandusintegratsiooni organisatsioonidele. Paljud, kuid mitte kõik leppealadega piirnevad riigid, on vahepeal saanud lepinguriikideks ning ASCOBANS kasvab jätkuvalt. Ühiselt püüavad lepinguriigid inimtegevuse poolt põhjustatud kahjulikke mõjusid minimeerida, nagu nt. kaaspüüki ja laienevat elupaikade hävitamist, et tagada väikevaalade ellujäämine Põhja- ja Läänemeres, Kirde-Atlandil ja Iiri meres.

Millega ASCOBANS tegeleb?

Kuna vaalad ületavad rändel pidevalt riigipiire, saavutatakse nende tõhus kaitse vaid rahvusvahelise koostöö tulemusel. ASCOBANS edendab lepinguriikide tihedat koostööd, et luua delfiinide ja väikevaalade eluks soodsad elutingimused. Lepingu valdkonna osaks on säilimis-, edendamise-, kasutusplaan, mis lepinguriike elukeskkonna kaistmisele, keskkonnasaaste vähendamisele, teaduslikele andmekogude ja uuringute teostamisele ning avalikkuse selgitustööks kohustab. Nende eesmärkide saavutamiseks teeb ASCOBANS koostööd ka mitte-lepinguriikidega, teiste riikidevaheliste organisatsioonide ja valitsusväliste organisatsioonidega.

Kuidas ASCOBANS toimib?

Lepingu valdkonna elluviimisega tegelevad kolm põhiorganit:

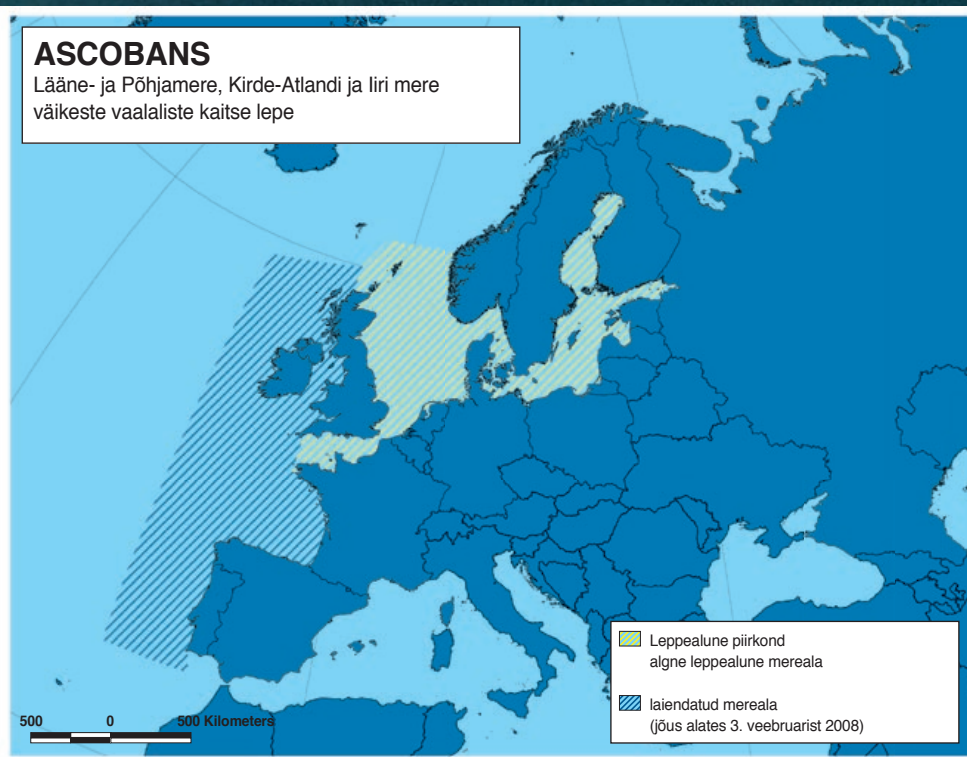
Lepingu osapoolte konverents (MOP – Meeting of Parties)

Lepingu osapoolte konverents on ASCOBANSi otsuseid vastuvõttev organ. Konverents tuleb kokku iga kolme aasta tagant, analüüsib edusamme ja takistusi valdkonna elluviimisel ning määrab töö raskuskeskme kolmeks järgneva aastaks. Lisaks lepinguriikidele ja veel mitteliitunud piirkondlikele riikidele võivad konverentsist vaatlajatena (ilma hääleõigusega) osa võtta ka asjaomased piirkondlikud, riikidevahelised ja valitsusvälised organisatsioonid.

Nõuandev komisjon (AC – Advisory Committee)
Nõuandev komisjon tuleb kokku vähemalt kord aastas. Komisjoni ülesandeks on lepinguriikide ja sekretariaadi nõustamine teaduslikes ja strateegilistes küsimustes seoses väikevaalade kaitse ja haldamisega ning teistes selle valdkonna töö olulistes otsustes. Iga lepinguriik nimetab komisjoniliikme, keda vajadusel võivad saata nõunikud. Nagu MOPi puhul, võivad ka nõuandva komisjoni koosolekutest osa võtta vaatljad, kusjuures ka siin on otsustusõigus ainult riikide poolt ametisse määratud esindajatel.

Sekretariaat

Lepingu koordineerimine on ASCOBANSi sekretariaadi ülesanne. Sekretariaat täidab haldusülesandeid, kogub ja levitab infot ning toetab lepinguriike valdkonna realiseerimisel. Lisaks valmistab sekretariaat sisuliselt ja organisatoorselt ette nõuandva komitee koosolekud ja lepinguriikide konverentsi ning teenindab neid. Sekretariaadil on ka oluline roll töös avalikkusega. Nagu ka Bonni konventsiooni ja muude piirkondlike lepingute puhul kuulub ASCOBANSi sekretariaat Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni keskkonnaprogrammi haldusalasse. Selle asukoht on Bonn, Saksamaal.

Lisainfo:

UNEP/ASCOBANS Sekretariat
UN Campus
Hermann-Ehlers-Str. 10
53113 Bonn
Saksamaal
Tel: +49 228 815 2416
Faks: +49 228 815 2440
E-post: ascobans@ascobans.org
Internet: www.ascobans.org

mõõkdelfiin
(*Orcinus orca*)